

навчальних закладів / В.А. Кушнір, Р. Я. Ріжняк. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. — 224 с.

9. Педагогічна Конституція Європи, 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.arpue.org/index.php/ru/publykatsyy/ pedagogicheskaya-konstitutsiya-evropy> 03.08.2013.

10. Фридман Л.М. Сюжетные задачи по математике. История, теория, методика / Л.М. Фридман. – М.: Школьная Пресса, 2002. – 208 с.

11. Хорошев А. Н. Введение в управление проектированием механических систем: Учебное пособие/ А. Н. Хорошев . — Белгород, 1999. — 372 с.

12. Штофф В.А. Моделирование и философия / В.А. Штофф. – Ленинград: Наука, 1966. – 302 с.

13. Эльконин Д. Б. Детская психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д. Б. Эльконин. — М.: Академия, 2007. — 384 с.

14. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды/ Д. Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – 556 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Єжова Ольга Володимирівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти, охорони праці та безпеки життєдіяльності КДПУ ім. В. Винниченка.

Коло наукових інтересів: теорія та методика викладання основ швейного виробництва.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Ірина КОБИЛЯНСЬКА

Стаття присвячена проблемам підготовки студентів до участі у пригоді, розглянуті заходи забезпечення учасників та їх співпраця під час підготовки та участі у пригоді.

The article deals with the preparation of students to participate in adventure activities addressed the participants and securing their cooperation in the preparation and participation in handy.

Потреба в людях, готових до життя у соціумі, що постійно змінюється, налаштованих і здатних творчо підходити до своєї діяльності, прискорила інноваційні освітні процеси, які здатні забезпечити стабільність і розвиток соціуму. В контексті гуманістичної освітньої парадигми педагогу належить бути не засобом, а визначальним чинником навчального процесу, помічником студентів на шляхах пізнання. Педагогіка співробітництва почала формуватися в Україні як інноваційний напрям у середині 80-х років ХХ століття.

Метою статті є виявлення особливостей формування загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності в майбутніх фахівців економічних спеціальностей в пригодницьких ситуаціях.

Одним з інноваційних та ефективних методів навчально-виховної роботи з студентами вищих навчальних закладів I–II рівня акредитації сьогодні є створення пригодницької ситуації. Однак, незважаючи на соціально-педагогічний потенціал пригоди, її привабливість молодих людей, наявність досвіду використання пригодницьких ситуацій в роботі з різними категоріями молоді, вона недостатньо застосовується в педагогічній практиці. Основною причиною неготовності до використання пригод педагогами навчальних закладів вважається більш високий ризик участі студентів у пригодницьких ситуаціях, ніж при традиційних формах навчально-виховної роботи.

Тому потрібно розібратися, що ж таке пригода, чи справді вона так небезпечна для учасників і які заходи забезпечення студентів та педагогів можуть і повинні бути використані в пригоді. У сучасному світі спектр пригод, винайдених як педагогами, так і самими молодими людьми, вельми багатий і різноманітний. Це пригоди в природному оточенні (зокрема, «день здоров'я» в лісі та березі річки), в урбаністичному середовищі міста (квест на вулицях, великих промислових об'єктах, складах великих торговельних підприємств та інших), в освітніх установах (зокрема, освітня експедиція в національному технічному

університеті). Такі події створюють яскраві, цілісні враження, формують практичні навички та компетентності і можуть стати справжньою «школою життя» для майбутнього фахівця.

Практика пригод набула поширення як в економічно розвинених європейських країнах (у першу чергу, в Німеччині та країнах Скандинавії), так і в Росії, при організації діяльності підліткових і молодіжних громадських об'єднань, у молодіжних таборах, школах лідерства. Пригоди організуються в гірських і лісових поселеннях, селянських хатах, на островах і місцях археологічних розкопок, проводяться в рамках туристичних експедицій на транспорті, велосипедах і пішки. Багато таких проектів у європейських країнах підтримуються на державному рівні і передбачають спеціальну професійну підготовку викладачів.

Інтрига пригодницької ситуації забезпечує її привабливість для учасників. Ризик, авантюрний момент, заплутаність обставин вказують на рівні можливості як перемоги, так і програшу, що пробуджує амбіції людини і прагнення до подолання труднощів. Складність обставин потребує докладання вольових зусиль, що дозволяє учасникам розкрити свій потенціал, про який вони не завжди підозрюють, і виконати те, що раніше уявлялося важким і навіть неможливим. Несподіваність і невизначеність ситуації, неочевидність вірного рішення змушують мислити і діяти творчо, приймати нестандартні рішення, бути готовим змінити свою тактику дій. Всі перераховані риси ситуації (інтрига, ризик, несподіваність і невизначеність, необхідність подолання обставин) обумовлюють яскравість і повноту переживань учасника. «Випадковість» ситуації слід трактувати не лише як несподіванку, але і як новизну складних обставин, їх незвичність для учасників.

Ключ до розуміння явища полягає саме в незвичайності і новизні ситуації для молоді. Так, проживання в сільській хатині або участь у міському пішохідному квесті (Foot City Quest) стане для одного студента пригодою, а для іншого – лише цікавим епізодом у житті (зокрема, якщо подібні епізоди траплялися неодноразово). Адже в ході пригоди, в процесі сильних переживань, людина набуває нового досвіду. Причому кожного разу учасник набуває унікальний досвід, діючи як дослідник, відшукуючи ефективні шляхи для виходу з конкретної ситуації, для досягнення результату.

Обставини пригоди вимагають від кожного учасника рішень і активних дій, щоб він «наважився зробити що-небудь». «Навколишнє середовище» навколо студента активне, воно провокує, змушує його вживати дії. У цій локальній ситуації студент отримує від «навколишнього середовища» виклик і, відповідаючи на нього, він змушений долати негативні обставини, які розвиваються. Таким чином, пригоду можна уявити як ситуацію взаємодії студента зі світом і самим собою, в якій він суб'єктивно переживає новизну і силу зовнішніх обставин.

Пригода стає для студента навчально-виховною подією (Д. В. Григор'єв, Б. В. Купріянов, Д. Б. Ельконін та інші). У ході пригоди в процесі сильних переживань відбувається перехід студента з одного стану в якісно інший – він самостійно та відповідально здійснює певну діяльність, набуває нового статусу та соціального досвіду. Звернення до лексичного значення дозволяє виділити найважливіші характеристики пригоди. У словниках пропонується вважати пригодою несподіваний випадок у житті; складну і заплутану ситуацію, інтригу; ризиковане підприємство, авантюру; подію, переживання, в якому людина наважується зробити що-небудь [3, 24; 4, 590]. Пригоди – події, які трапляються під час подорожей під час подорожей, мандрівок і часто пов'язані з ризиком [5, 594].

Для коректного застосування понятійно-термінологічного апарату з безпеки життєдіяльності як в науково-педагогічній, так і практичній діяльності, скористаємося визначеннями згідно з ДСТУ 2293-99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять». Безпека (safety) – стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди. Небезпека (hazard) – потенційне джерело шкоди. У визначеннях використано терміни ризик і шкода. Ризик (risk) – імовірність заподіяння шкоди з урахуванням її тяжкості. В інших країнах використовується таке визначення: «Безпека – це ступінь свободи від ризику або ж відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдавати будь-якої шкоди

життю та здоров'ю людини за будь-яких умов існування» [1]. Отже, небезпека – це явища, процеси, об'єкти, інформація і самі люди, які можуть викликати небажані наслідки і призводити до погіршення стану здоров'я чи смерті людини, завдавати шкоди навколишньому середовищу й об'єктам господарської діяльності.

З метою забезпечення учасників пригоди, потрібно визначити основні фізичні, біологічні та психофізіологічні чинники небезпеки, які можуть чинити на них вплив під час її проведення. До них відносяться: діяльність у невідомому середовищі; несприятливі метеорологічні умови; використання колючо-ріжучих предметів, відкритого вогню, спеціального туристичного спорядження; відсутність звичних санітарно-гігієнічних умов; інфекційні захворювання; харчові отруєння; фізичні перевантаження; проблеми міжособистісних відносин та психологічної безпеки тощо.

Пригода передбачає перехід студента зі звичного для нього (відомого та безпечного) в незвичне (невідоме та небезпечне) середовище. Пригоди в навколишньому середовищі примушують учасників долати природні перешкоди (гори та водоймища, ліси та степи, спека та холод, відстань і час тощо). Урбаністична пригода (автобусна екскурсія з пішохідним квестом) передбачає активні дії студентів в час пік в умовах міської інфраструктури: переміщення в різних частинах міста, на центральних площах; в історичних архітектурних пам'ятках, парках, гідропарках і зоопарках; в торгівельних та розважальних центрах; в готельних комплексах і закладах громадського харчування; в культових, виставкових та спортивних спорудах, на транспортних магістралях, а також взаємодію з незнайомими людьми. Небезпечними вони можуть стати для учасників, які не знають як і не вміють правильно діяти в нових умовах, в невідомому середовищі. Участь студентів у пригоді передбачає використання певного спорядження, різних потенційно небезпечних засобів для досягнення її цілей. Зокрема, це колючо-ріжучі предмети (ножі, сокири та пилки), відкритий вогонь (багаття), спорядження для гірських сходжень, велосипедних маршрутів тощо. Крім того, є індивідуальне спорядження – зокрема, спеціальне взуття або шоломи безпеки.

Студенти під час участі у пригоді позбавлені звичних санітарно-гігієнічних умов. Цілий ряд завдань з самообслуговування та дотримання особистої гігієни молоді люди повинні вирішувати самостійно, незважаючи на сприяння педагогів. Крім того, важливо дотримуватися режиму відпочинку та активності, правильного в даних умовах харчування і вживання води, вибирати відповідний одяг та взуття, захищатися від складних погодних умов. Успішність вирішення цих завдань буде визначати комфортне самопочуття учасників, їх готовність продовжувати свою участь у пригоді.

Важливо враховувати ті міжособистісні відносини, які складаються між учасниками, а також динаміку групових процесів. Пригода передбачає групову участь, тому важливі доброзичливі відносини та взаємна підтримка. Товариські стосунки послаблюють проблеми психологічної безпеки. Адже, опиняючись в екстремальній для себе ситуації, людина може повести себе неадекватно. Небезпечними можуть бути як сильні емоції (зокрема, страх, ейфорія, азарт), так і відчуття надмірної впевненості у власних силах. У пригоді учасник може зустрітись з нездоланими в силу індивідуальних особливостей перешкодами (зокрема, страх висоти, води, обмеженого простору тощо). Під впливом цих чинників молода людина перестає тверезо оцінювати ситуацію та свої дії.

Визначення основних чинників небезпеки дозволяє розробити заходи з забезпечення всіх безпосередніх учасників пригоди: студентів, педагогів, екскурсоводів, водіїв та інших. Важливо врахувати те, що педагоги не тільки супроводжують студентів в пригоді і надають йому практичну допомогу, вони забезпечують безпеку студента і несуть відповідальність за його життя і здоров'я. Представлені нижче заходи забезпечення студентів у пригоді були розроблені за результатами досліджень організації пригод педагогічним колективом Вінницького відділення Київського фінансово-економічного коледжу Національного університету державної податкової служби України та агенціями мандрів м. Вінниці в 2009-2014 роках.

Безпека всіх учасників забезпечується розумним вибором часу, місця і складності проведення пригоди з боку організаторів. Так, зокрема, організатори не повинні планувати складні туристичні маршрути та міські квести у несприятливих погодних умовах, пізнім вечірнім або нічним часом для створення «романтичних», але надзвичайно небезпечних умов, особливо при участі в пригоді студентів молодших курсів віком до 18 років. Романтизм повинен досягатися не складністю, а захопливістю та нестандартністю завдань та умов проведення пригодницької події. Найкращий час проведення пригоди – пізня весна або початок осені.

Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє педагогам разом зі студентами під час гурткової роботи обрати кілька найбільш цікавих з пізнавальної точки зору туристичних маршрутів чи міських квестів і віртуально їх здійснити, зокрема у Карпатах [6]. На наступне заняття гуртка запрошуються менеджери агенції мандрів, які допомагають обрати оптимальний за техніко-економічними показниками маршрут пригоди, що задовольняє всіх учасників пригоди. Це дозволяє створити атмосферу співпраці майбутніх учасників пригоди, розробити загальні правила участі в ній, сформувати професійні компетенції у майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Така підготовка значно підвищує ефективність інструктажів з безпеки життєдіяльності. Адже, зміст інструктажу стає можливим визначити за конкретним форматом пригоди, потенційно небезпечними та шкідливими умовами її проведення: складність маршруту, транспорт, умови проживання та харчування, природні та техногенні небезпеки при перебуванні в різних місцях і спорудах, небезпечні рослини та тварини, соціальні небезпеки при взаємодії з незнайомими людьми тощо. Інструктаж проводиться в кілька етапів, тому що неактуальна в даний момент інформація швидко забувається учасниками, а тривалий інструктаж стомлює і не дозволяє запам'ятати все необхідне. Первинний інструктаж проводиться безпосередньо перед початком пригоди. Потреба в позаплановому інструктажі виникає при порушеннях правил безпеки, а в цільовому – перед небезпечними етапами пригоди. Основним завданням інструктажу є не інформування, а формування та вдосконалення в учасників навичок поведінки в небезпечних ситуаціях. Важливо, щоб студенти постійно, самостійно, відповідально, своєчасно та правильно виконували правила безпеки життєдіяльності. У разі невпевненості педагогів у належній підготовці студентів з питань безпеки до групи учасників пригоди повинен бути включений фахівець з безпеки або старший досвідчений педагог. Для молодих людей він виступає в ролі товариша по команді і водночас контролює питання безпеки. Однак при цьому потрібно пам'ятати, що дії під постійним контролем дорослих не дозволяють студентам сформувати на належному рівні компетенції з безпеки життєдіяльності.

Обов'язково обговорюються основні правила поведінки під час пригоди, які стосуються: ставлення учасників (студентів, педагогів, водіїв, інструкторів та інших) один до одного, до навколишнього світу (доброзичливе ставлення один до одного, дбайливе ставлення до природи, ввічливе ставлення до оточуючих людей, незастосування фізичної сили); ставлення до свого здоров'я (контроль самопочуття і гігієни, своєчасне звернення до лікаря, обмеження куріння і заборона на вживання алкоголю і препаратів, що змінюють свідомість); дотримання заходів безпеки (заходів обережності при відлучці від місця розташування групи, при взаємодії з незнайомими людьми, способи взаємної страховки) [2]. Такі правила повинні неухильно виконуватися. Вони є основою для персональної та взаємної відповідальності, для створення атмосфери довіри між усіма учасниками пригоди.

Заняття в гуртках при підготовці пригоди дозволяють сформувати традиції обговорення виникаючих проблем. Ця традиція ініціюється педагогами, реалізується в зручній формі (можна придумати особливий ритуал або просто організувати розмову під час вечері, біля багаття). У ході пригоди педагоги та студенти можуть ініціювати обговорення будь-якої проблеми. Предметом обговорення стають як ситуації, що трапилися, так і майбутні проблемні ситуації, як конфлікти між учасниками, так і потреба отримати персональні поради. Отже, в одному випадку використовуються методи колективного аналізу та

рефлексії, а в іншому – прийоми розв’язання дослідницьких завдань (такі як мозковий штурм) і надання емоційної підтримки. Необхідність такої розмови може виникнути після будь-якого інциденту в ході пригоди. Потрібно призупинити всі активні дії, обговорити ситуацію, що склалася і, прийнявши рішення, повернутися до продовження пригоди.

Неможливо переоцінити значення прикладу педагога в дотриманні правил безпеки життєдіяльності та взаємодії учасників один з одним, в правильному і раціональному використанні спорядження. Педагог не може дозволити собі, зокрема, підкласти дрова у багаття без захисних рукавиць, навіть якщо він впевнений, що це для нього безпечно. Адже студенти орієнтуються, в першу чергу, на реальні дії педагога (у тому числі, і в сфері забезпечення безпеки), а не на його «правильні» слова. У якості обов’язкової умови психологічної безпеки для студентів повинна бути передбачена можливість їх виходу з кожної пригоди в будь-який момент. У разі, якщо студент не може покинути місце проведення епізоду пригоди та відразу відправитися додому (якщо це виїзд за межі свого регіону, населеного пункту), повинна змінитися форма його участі. Він може припинити активну участь у пригоді, просто перебувати у складі групи, в міру сил підтримувати інших учасників, і отримувати увагу та турботу з боку учасників нарівні з усіма. Про цю можливість кожен учасник повинен бути поінформований до початку пригоди.

Обов’язковим є аналіз практичного застосування учасниками в різних епізодах пригоди навичок та компетенцій з безпеки життєдіяльності. Крім того, відео матеріали пригоди кожна група студентів оформлює у вигляді слайд-шоу, плакатів та альбомів, що дозволяє за потреби проаналізувати кожний етап пригоди. Під час пригоди в Карпатах всі відео матеріали відразу по закінченню чергового етапу за допомогою місцевого інструктору з гірського туризму розміщувались на спеціальному туристичному сайті в Інтернеті і обговорювались в режимі он-лайн як з безпосередніми учасниками пригоди, так і з їх друзями, батьками та педагогами. Таким чином, всі зацікавлені особи: адміністрація навчального закладу, інші педагоги та батьки мали можливість надати поради та застерегти від надмірного ризику, а друзі учасників – набути необхідного досвіду.

Пригодницькі ситуації організуються в нашому коледжі на протязі трьох років навчання. Спочатку у середині вересня проводиться «День здоров’я», у якому приймають участь студенти всіх курсів, щоб студенти першого курсу могли набути необхідного досвіду. Педагогами та старостами визначається маршрут руху та план розташування навчальних груп («станцій») у мальовничому передмісті Вінниці. Кожна навчальна група попередньо готує сценку з казки та 3 розважальних конкурси. Поки студенти всіх навчальних груп по черзі відвідують «станції», по 3–5 студента з кожної групи готують канапки, солодощі та куліш на загальному вогнищі для проведення кулінарного конкурсу. Після визначення на центральній галявині кращих учасників проводяться спортивні змагання.

Кращі студенти першого курсу прийняли участь у дводенному міському квесті у Львові та Жовкві, де оглянули кілька десятків історичних та культових споруд усіх конфесій, прийняли участь у святкуванні «Дня кави», мешкали одну ніч у селянських колибах у Жовкві та інше. На другому курсі студенти під час дводенної пригоди піднялися на Говерлу, відвідали скелі Довбуша, озеро Синевір та солоні озера у Солотвино. На третій рік студенти вже на протязі трьох днів подорожували мальовничими шляхами Вінницької, Хмельницької, Тернопільської, Львівської, Закарпатської та Івано-Франківської областей. Відвідали овіяні атмосферою романтики та легенд карпатський ліс, замки графа Шенборна, «Паланок» та Хустський замок, який належав нащадкам графа Дракули, старовинні дворики та галереї, маленькі кав’ярні, потопаючі в цвіту японських сакур і магнолій, міст Ужгород та Мукачів. Купалися в термальних джерелах, оглянули гейзери та водоспади міста Берегово. Здійснили екскурсію вздовж найбільшої закарпатської річки Тиси та її притоки Ріки, а також відвідали географічний центр Європи у місті Хуст, єдину на території України оленячу ферми, сироварню в селі Нижнє Селище, де роблять швейцарський сир, центр лозоплетіння Закарпаття в селі Іза та інші.

Висновки. Незважаючи на підвищену небезпеку пригодницької ситуації, тільки в її

умовах студенти отримують можливість зустрітися з ризиком, оцінити його і вибрати оптимальну тактику дій. Небезпечні чинники пригоди нівелюються такими основними заходами як оцінка безпеки умов організації пригоди, інструктажі з безпеки життєдіяльності, використання групового та індивідуального спорядження, прийняття правил участі в пригоді, демонстрація педагогом власного прикладу, забезпечення можливості виходу з пригоди.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності : підручник / Є. П. Желібо, В. В. Зацарний. – К. : Каравела, 2006. – 288 с.
2. Миновская О. В. Средства обеспечения безопасности ребенка и педагога в образовательном приключении / О. В. Миновская // Педагогика безопасности: наука и образование : материалы Всероссийской научной конференции с международным участием, в 2 ч. – Екатеринбург : ФГБОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т», 2012. – Ч. 2. – С. 51-56.
3. Мюллер В. К. Англо-русский словарь. – М. : Русский язык, 1989. – 848 с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1989. – 924 с.
5. Словник української мови [Електронний ресурс] : в 11 томах. – Том 7, 1976. – Режим доступу: <http://www.sum.in.ua/s/pryghoda>
6. Українсько-польський туристичний портал [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.tourism-carpathian.com.ua/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кобилянська Ірина Миколаївна – викладач природничо-математичних дисциплін, Вінницьке відділення Київського фінансово-економічного коледжу Національного університету державної податкової служби України
Коло наукових інтересів: теоретичні та методичні засади навчання безпеки життєдіяльності студентів у ВНЗ I-II рівнів акредитації.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ольга МЕДВЕДЄВА

У статті досліджуються теоретико-методичні основи застосування інформаційно-комунікативних технологій підготовки майбутніх фахівців у вищих технічних навчальних закладах. Визначено принципи та особливості впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес вищих технічних навчальних закладів.

In article the theoretical and methodological foundations of information and communication technologies training future professionals in higher technical education are considered. The principles and features of the implementation of information and communication technologies in the educational process of higher technical education are investigated.

Постановка проблеми. Останнім часом в освітньому середовищі простежується характерна тенденція до посилення інноваційності у сфері професійної підготовки нової генерації майбутніх фахівців для сучасного ринку праці.

Система професійної підготовки майбутніх фахівців вимагає підвищення ролі інтелектуальних функцій у виробничій, технічній діяльності, підвищення якості освіти в контексті дієвості набутих знань [1].

Необхідність формування майбутнього фахівця з високим творчим потенціалом, фахівця, відкритого для вирішення різноманітних проблем сучасного виробництва, здатного знаходити нові нетривіальні рішення, який володіє сучасними технологіями та активно діє в ситуації високого ступеня невизначеності, роблять актуальною проблему розвитку в студентів практичних умінь, дослідницької компетентності та творчості.